

Kovač Peregrin.

(Bajka. — Spisal J. E. Rubin.)

I.

Živela je nekdam mati, ki je imela sina. Imenovali so ga pri krstu Peregrin. Ko je dorastel, se je izučil za kovača. Bil je kakor rojen za kovača, ker je bil silno močan, velik in krepek. Preživel je sebe in mater s svojim delom; no, pri vsem tem sta živela skromno in ubožno, a zadovoljno in veselo. Saj so tačas po svetu učili, da je zadovoljnost sreča...

Kovač Peregrin je koval najlepše in najboljše, kar je bilo kovačev okoli. Nikomur ni zakoval konja in pri delu je bil ročen in točen. Nikomur ni kaj obljubil, česar bi ne bil ob napovedanem času izvršil. Zato so ga vsi spoštovali in ljubili, in najraje so k njemu nosili kovat, kar so kmetje potrebovali. „To je rojen kovač,“ so rekli kmetje. „Takega kovača nimajo nikjer; hvalimo Boga, da imamo takega kovača!“ Res, ni ga bilo pod cesarjem njemu enakega. Devet vasij na okoli so se ga vsi bali zaradi njegove neizrečene moči. Ugnal je zlahka najbolj divjega konja, ko ga je koval; prijel ga je s svojo močno pestjo nad kopitom in razdivjanec je kar zatrepetal in obstal miren kakor jagnje; oči pa so mu strašljivo žarele od jeze in od bolečin... Deset mož bi konja ne bilo ugnalo, vse bi bil pometal od sebe ko muhe, a Peregrin sam mu je bil kos. — Pred njegovo kovačnico so se zbirali vedno kmetje, ki so nosili kovat, in so gledali njegovo kovanje. Imel je kladivo tako težko, da bi ga dva ne bila dvignila; premetaval je zlahka nakovalo, ki ga trije niso mogli premakniti; igral se je s kleščami, ki so jih drugi komaj z dvema rokama vzdignili. A pri vsej tej svoji moči je bil vsakemu prijazen, miil in dober. Revežem je koval zastonj in tudi beračem je rad dajal vbogajme, kar je zaslužil. Zato je

bil tačas poznan daleč na okoli in po celem Kranjskem so govorili ljudje o močnem in dobrem kovaču Peregrinu. Na vsaki ženitnini in na vsaki svatbi so berači pripovedovali o njem in svatje so se čudili; obdarili so zato berače in želeli poznati kovača Peregrina, močnega, velikega in dobrega . . . Popotniki so obstajali ob njegovi kovačnici, občudovali kovačevo moč in potem pravili ljudem po svetu čudno povest o kovaču Peregrinu in o njegovi stari materi.

Živela sta globoko doli na Dolenjskem nekje. Malokdo je izmed vseh, ki so slišali o njem, poznal kovača Peregrina; razen bližnjih sosedov in vaščanov ga ni mogel nihče poznati. On ni odhajal z doma. Tudi v mesto ni zahajal na semenj; železa je šel kupovat vselej na najbližnji semenj in ga je prinesel enkrat toliko, da ga je imel za dolgo časa dovolj. Sicer pa je bil vedno doma pri svoji materi. No, povsem je bil podoben vsakemu navadnemu kovaču. Bil je zagorelega obraza, a pri vsem tem lep. Obraz mu je bil lepo okoli in okoli porastel s kodrasto brado in tudi lase je imel črnokodraste; ustne je imel ognjeno-rdeče, oči pa so se mu skoro svetile pod ogljeno-črnimi obrvmi. Roke je imel debele in močne in pred seboj usnjat predpasnik. V kovačnici je neprestano tlel ogenj, v žerjavici je razbeljal železo, pritiskal meh, iskre so letele na vse strani, iz ljuknje nad kovačnico se je valil gost dim in v kovačnici se je čulo močno razbijanje. In to dan za dnem. O da ste ga videli pri delu!

A prav takrat se je zgodilo nekaj posebnega . . .

Tačas je šla po deželi pravljica, ki so jo pripovedovali in znali vsi: starci so jo pripovedovali vnukom, matere otrokom in otroci med seboj; to je bila pravljica o kovaču s Pasjega brda. Tudi kovač Peregrin jo je slišal. Pripovedoval mu jo je znovič starec, ki je prišel v kovačnico po oglje, da si prižge pipo. Sedel je na klopi, z začudenjem gledal Peregrinovo čudovito moč in pripovedoval počasi o kovaču s Pasjega brda.

Pravljica pa je bila taka:

Živel je nekdej kovač. Ljudje so mu rekli kovač s Pasjega brda. Močan je bil tako, da mu ga v treh cesarstvih ni bilo najti enakega . . . Ko je bil star, pride ponj smrt. On je ravno koval drevo in delal lemež pri drevesu, ko je zapazil, da stoji smrt na vratih. A ni se je ustrašil — saj je bil močan in koval je brezskrbno dalje.

„Z menoj pojdeš,“ reče smrt.

A kovač ji ravnodušno odgovori:

„Dokončati moram še to drevo, da me ne bo kmet klel, če mu ga ob času ne naredim. Ko ga zdelam, pa pridi in jaz pojdem s teboj. Za ta čas si lahko odpočiješ kje tu pri meni, ker si že stara in težko hodiš. Ker si pa suha, ne svetujem ti usesti se kje blizu mene, ker leté, kadar kujem, iskre na vse strani in se je bati, da se ne vnameš. Tudi zunaj pred kovačnico se mi ne zdi varno záte. Spravi se torej gori na tó-le hruško in počakaj, da bo drevo gotovo.“

Hruška, ki je stala pred kovačnico, pa je imela to lastnost, da je obdržala v vejah vsakega razen kovača. Smrt je bila s kovačevim nasvetom zadovoljna in stopi — saj je bila dolga in suha — na hruško, ki je bila od starosti že precej trhla, a je ravno v prvi pomladi ozelenela... Tako je bila smrt ujeta v hruškovih vejah, kovač pa se je smejal in koval brez skrbi dalje, ne meneč se za ujeto smrt.

Smrt je spoznala, da jo je kovač prekanil.

„Izpusti me,“ ga je začela prositi, „izpusti me, nikoli več ne pridem po te.“ A kovač je bil gluh za njene prošnje in je koval dalje kakor prej...

Po svetu pa je zavladal greh in brezskrbno življenje, ker ni nihče umrl. Ljudje so bili vsega siti, polenili so se in potem je nastala lakota po deželi. Smrti pa ni bilo nikjer in vsi so popraševali po njej.

Kovač se je sčasoma naveličal smrti in ko mu je še enkrat obljubila, da ne pride nikdar ponj, jo je na njene gorke prošnje izpustil.

In res ni nikdar več prišla smrt ponj.

Nekoč pride čez dolga leta potem k njemu vrag, a ni si upal pri vratih vstopiti, boječ se križa, ki je bil nad vrati. In izmislil si je škrat, da pojde skoz okno v kovačnico. Kovač ga je takoj spoznal in uvidel njegov namen.

„Kaj hočeš, vrag?“ ga vpraša kovač in kuje brez skrbi dalje na svojem velikem nakovalu.

„Nič,“ je lagal škrat; „slišal sem o tebi in sem te prišel pogledat.“

„A zakaj gledaš skoz okno?“

„Zato ker me izpred vrat lahko odnese sapa, ki prihaja iz tvojega mehú. Glej, lahek sem kot peresce.“ Škrat je bil res suh kakor treska.

Kovač nastavi vrečo in ko je vrag mislil skočiti v kovačnico, je skočil v vrečo in je bil ujet. Kovač ga dene

na nakovalo, vzame v roke najtežje kladivo in začne nabijati po sključenem, zavezanem škratu, da so mu pokale kosti in da je ta v groznih bolečinah prosil milosti in se zvijal v kepo . . .

„Ali ne prideš nikoli več k meni,“ ga vpraša kovač s Pasjega brda . . .

„O, milost, milost, nikoli več, nikoli več, samo izpusti me,“ je prosil vrag, ki bi bil rad obljubil vse, samo da bi bil rešen iz groznih kovačevih rok.

Kovač ga izpusti in vrag je stekel kot devet vetrov, ne ozrši se, kje stoji kovačnica. Imel je oba rožička polomljena in tudi hrbtnec se mu je skrivil, da ni mogel biti nikoli več raven. Držal se je za glavo, vpil „jojmene“ in bežal, kar so ga nesle peklenške noge. V groznih bolečinah je vpil po celem peklu, kaj mu je napravil kovač s Pasjega brda, in vsi vragi so sklenili — vsak pri sebi tiho sevéda — da ne pojde nihče več nadenj, da se jim ne pripeti kaj enakega kot njihovemu bratcu.

Poslej je živel kovač brez skrbi in nihče se ni več zmenil zanj, ne smrt, ne vrag . . .

A tudi on se je naveličal dolgočasnega, enakomernega življenja in sklenil iti po svetu. Vzame kladivo in odide na tuje . . .

Dolgo je hodil po svetu in videl in izkusil vse, dobro in slabo . . .

Nazadnje je bil sit življenja in zaželel je umreti in iti v nebesa. Napoti se torej pred nebeška vrata; ko pove svetemu Petru, da je on — kovač s Pasjega brda — mu sv. Peter pripre vrata, češ, da on ne sme iti v nebesa, ker je zoper božje povelje ujel na svojo hruško božjo poslanko — smrt. Kovač se odpravi torej pred peklenška vrata. Takrat je imel stražo ravno tisti vrag, ki ga je bil kovač nekoč ujel v vrečo in pretepel. Ta torej zavpije ves prestrašen:

• „Tiščite; bratci; kovač s Pasjega brda gre. On vas pobije, kakor je mene.“

„Res, rogljičkov mu je še sedaj manjkalo in grbast je bil.

Priletel je skupaj ves pekel in uprli so se vragi in tiščali vrata tako, da so jim prodrli kremplji skozi vrata. Kovač vzame kladivo in kremplje — zakuje.

Kaj se je potem zgodilo v peklu in kaj s kovačem s Pasjega brda, o tem ni vedel nihče. Nekateri so pravili, da so morali pustiti peklenški kremplje v vratih in da so

potem prišli na svet brez krempljev in niso bili več tako močni kakor prej, drugi pa so trdili, da je morda kovač še sedaj kje na svetu, in najbolj lahkoverni so mislili celo na kovača Peregrina . . .

Tako so pravili in kovač Peregrin je čul to pravljico.

„Naveliča se in gre po svetu,“ je ponovil kovač Peregrin sam pri sebi trikrat in to mu je zelo ugajalo. Tudi on je na enkrat zaželel iti po svetu. In sklenil je za trdno:

„Po svetu pojdem.“

In rekel je materi:

„Mati, po svetu pojdem. Nič ne zna, kdor je vedno domá. Preskrbljeni ste z vsem, jaz pojdem in čez leto in dan se vrnem s tujega.“

A mati ga je prosila:

„Sin, ne hodi!“

Bala se je mati za sina.

Kaj hoče po svetu? Lahko ga ni več nazaj. Zadene ga kako zlo . . . Na vse je mislila skrbna mati in spati ni mogla po noči od skrbi . . .

A nič ni pomagalo. Kar je sklenil Peregrin, je bilo trdno . . .

II.

Kovač Peregrin je živel s svojo materjo v borni koči na samotni planjavi. Mati je bila starica osemdesetih let in on jo je čez vse spoštoval in ljubil. Oženil se ni, a imel je v vasi nevestico mlado in lepo, a oženil se ni.

„Ne ženi se, Peregrin,“ mu je rekla mati; „oženi se, ko umrjem jaz.“ In ni se oženil. Živela sta torej zadovoljno in srečno; to je bilo nekdanj, ko so ljudje še verjeli v pravljice in krepost . . .

Tačas so pravili ljudje, da bo imel cesar hudo vojsko s Turkom, da bo potreboval mnogo vojakov junakov in da je že pisal po mlade fante v vsem cesarstvu. Pravili so tudi, da je bil že cesar zmagan in da je sila velika. In vsi so jeli kakor enoglasno govoriti o kovaču Peregrinu in o njegovi moči.

„Njega naj vzame cesar,“ so rekli, „on mu pomore iz vseh stisk. Ako ima Peregrina v vojski, mora povsod zmagati. Dvajset Turkov na en mah, to bi bilo kovaču Peregrinu najlepša igrača; pobil bi vse do zadnjega, niti eden bi ne odnesel pete.“

Bali so se Turkov, da bi cesarja ne premagali. Cesar ima sicer mnogo ljudij pod seboj, pa lahko bi le pozabil,

da ima tudi takega podložnika, kakoršen je kovač Peregrin. Hm, gori na Dunaju tudi ne vedó vsega, če jim nihče ne pové. Tudi cesar menda ni vseveden, kali . . .

In sklenili so, da bodo naznanili cesarju, naj pozove Peregrina k sebi in naj ga spusti nad Turke. Nekateri bi bili to radi storili iz gole zavisti, ker so mu bili nevoščljivi sreče, ki jo je imel; saj je imel — on in mati — vsega zadosti; imel je moč, dobro ime, imel je nevestico, bajto, kovačnico — vse . . . Nekateri bi se ga bili radi iznebili, češ, ako pojde Peregrin in jih nadomesti što, pa nam ne bo treba iti; drugi pa so bili jezni na Turke, pa so si mislili: Boste videli, vi krivogledi pasjeverci, vi krivonosi pogani, kaj da zna Kranjec; takšnih junakov ne rodi vsaka zemlja. Seveda, to je bilo nekđaj. Že so se v duhu veselili zmage, ki jo pribori cesarju Peregrin. Vedeli so, da mora vse pasti, kamor pride on; njemu pa se ne more zgoditi nič žalega. Drugi pa so mislili: morda ga ne bo več nazaj.

Peregrin je bil sicer dober in miroljuben človek, a vselej ga je nekaj speklo, kadar je slišal o Turkih. Sovražil jih je; in kaj se je reklo to, če je kovač Peregrin koga sovražil! . . . Kadar mu je pravil kak popotnik o novicah po svetu, o cesarjevih sovražnikih, o Turkih in o bojih, polnih nesreč, tedaj je vselej stisnil pesti in jeza se mu je vzbudila. Če je pa imel v rokah kladivo, je jel nabijati, da so iskre letele po celi kovačnici in oči so se mu čudno svetile. Popotnik, ki bi ga ne bil poznal, bi se ga bil bal in pobegnil izpred kovačnice.

Kovač Peregrin je želel enkrat videti Turke in bojevati se z njimi. Mislil si je že in si slikal v duhu, kako bi padali . . . „Vzel bi najtežje kladivo,“ si je mislil, „posegel bi po prvih vrstah in zapodil vse nazaj na Turško, če imajo sploh kaj svoje zemlje, in potem še s Turškega naprej, da bi jih ne bilo nikjer.“ Ob takih mislih se ga je polotila čudna želja; nekaka neugnana bojaželjnost se je budila v njem. Kar zaželel je po boju in po pobijanju sovražnikov . . .

Zato je bil prav vesel, ko je čul o vojski.

„Šel bom,“ si je mislil.

Vsi so se veselili, da jih pojde Peregrin reševati grozne nevarnosti. Govorili so, da cesar nima junakov, sam pa tudi ne more v boj; v grozni stiski je. Turki že počivajo na njegovi zemlji, pa jih ne more prepoditi, nima

moči . . . In oni bojazljivci, ki niso za nič, se mu smejejo, ker se jih boji. In zdaj nabira cesar v najhujši zadregi junake po cesarstvu. Vsi so kazali na Peregrina in njegovo kovačnico. Peregrin se je smejal in jezil. Spomnil se je nevestice — in slave . . . Starčki, ki so se pri njem ustavljali, so ga prosili, naj gre reševati cesarja in domovino. On pa je molčal in mislil svoje. Odločil se je bil:

„Pojdem . . .“ In ta sklep je bil trden. Šel bo po svetu, videl bo ljudi, svet in Turke in boje in izkusil bo kaj . . . In — morda si pridobi slave, in slaven bo on in nevestica . . . A to je bila skrita misel. Saj je čul pravljico o kovaču s Pasjega brda . . . O, šel bo na tuje, v boje, nad vrage.

In vsi ljudje so govorili le eno: „Pojde, pojde;“ ponavljali so: „Kovač Peregrin pojde nad Turka, pojde in zdrobi ga v prah; oh, on je močan, on ga pobije; pojde, pojde, pojde . . .“ In vsi so se razveselili in potolažili.

Ko je to čula osemdesetletna mati, se je užalostila in rekla potrta Peregrinu: „Peregrin, ne hodi po svetu, ne hodi nad Turka!“

Sin pa je samoglavno molčal. Ni mogel, da bi ne šel. Sinovska ljubezen se je bojevala z bojaželjno naravo, dolžnost do matere se je bojevala z dolžnostjo do domovine. Molčal je in vzdigoval najtežje kladivo prav gori do stropa . . .

„Peregrin, ljubi sin, ne hodi,“ je prosila zopet mati. „Sama bom, reva, če odideš.“

Težak boj se je bil v Peregrinu in jezno je nabijal na nakovalo.

„Ne hodi, sin, Peregrin, ne hodi; glej, ubijejo te Turki, ujamejo te; ne hodi, vidiš, prosi te mati . . .“

Peregrin je stisnil klešče v roki, da so zaškripale in se prelomile; stresel se je in rekel:

„Ne pojdem.“

In starka se je vrnila v kočo, vesela, zadovoljna. Ljubezen do matere je zmagala, a kovač Peregrin je tisti dan koval najtrše železo, da je ob njem izkušal svojo moč; govoril ni z nikomer, gledal je jezno in mislil na Turka. V srcu je bil še vedno boj, hud boj . . .

Mati pa je utolažena hvalila Boga, da ji je obvaroval sina, a pri tem je mislila na Turke, ki so kruti kot pasje-glavci, hujši od zverij in krvoločnejši od trinogov . . . . Spomnila se je tudi na Turkinje, ki so baje zelo hude in

še hujše od Turkov, ki znajo mladeniče preslepiti s krasotami in omamami . . . Lahko bi preslepile Peregrina, a pri tem bi ga Turki pobili in ona bi bila ob sina in njemu gorje. Že pri tej misli se ji je utrnila solza iz onemoglih očij, da ni smela dalje misliti, sicer bi se bila popolnoma razjokala.

Tisto noč je kovač Peregrin pred kovačnico štel zvezde in bal se je, da zmaga neki notranji glas, da pograbi kladivo in odide v svet.

A kaj so se ljudje brigali za mater in njeno žalost. Ona je stara; kaj je njej do življenja, naj bo žalostno ali veselo . . . In še vedno so govorili: Peregrin pojde . . . In nekoč je prišlo pisanje od cesarja, naj pride Peregrin ob Donavo na vojsko. Cesar je bil res zvedel zanj. Peregrin se je razveselil, a mati je bridko zajokala, svet pa si je oddahnil.

III.

Takrat je bila pomlad v deželi. Kmetje so prihajali h kovaču Peregrinu kovat orala, brane in drugo poljsko orodje. Govorili so vedno o vsem in tudi o vojski. Peregrin je dodelal zadnja dela.

„Počakaj še,“ je rekla stara mati, „počakaj samo toliko, da se jaz vrnem.“ — — — —

V gorah, v daljnih gorah je živel bogat stric oglar. Žgal je oglje, kopal je v gozdih zaklade in varoval zlato v koči. A tudi z nadnaravnimi močmi je bil v zvezi. Poznal in imel je različna zelišča, ki so bila znana samo njemu; on edini je vedel o njihovi čudoviti moči, ki pomaga za različne bolezni in druge nesreče. Pomogel je vsakemu, ki je prišel do njega, a pot do njega je bila huda in dolga. K njemu se je napotila po pomoč stara mati kovačeva . . .

Starka je hodila tri dni in tri noči. Prvi dan ji je svetilo vroče solnce in pot ji je tekel po razoranem čelu in kapal na suho, trdo zemljo. Iti je morala po dolgi planjavi, med bodečo travo in ostrim bičevjem; mnogo je trpela starka, a vse je rada prestala za sina. Dan se je nagnil, ko je prišla starka do gor. Solnce je zašlo in zasvetila je luna. Počila si je komaj nekoliko v hladnem večeru, da si je otrla pot s čela, obrisala si obraz in solze, ki so ji pritekale pri spominu na sina; napila se je izmučena studenčine in zaspala v mesečni sencu dreves v mehkem mahu. Sladko in mirno je spala, ker je bila trudna.

V sanjah je sanjala o Peregrinu. Svatba je bila doma. Peregrin je sedel z nevestico v kotu, svatje so peli in ona je sedela med njimi praznično oblečena, čislana od vseh; smejala se je in veselila. A na enkrat je prišlo nekaj; nevestici se je stemnil obraz, svatje so se ustrašili, šum je napolnil hišo in v splošni zmešnjavi je ubežal vsem ženin Peregrin, češ, da hoče boljšo nevestico . . . Po hiši pa so vpili svatje, kregali se, a drugi so, ne meneč se za to, pili in peli, ona in nevestica pa sta se spustili v jok, a šum je rasel . . . Starka se je vzbudila . . . Obrisala si je oči; solnce še ni vzšlo, komaj prva zarja se je kazala in les je šumel v jutranjem šumenju . . .

Starka je vstala in hitela dalje. Bodeče grmičje je rastlo ob potu, pomešano s trnjem, in suha zemlja je kar zijala. Starki so krvavele noge na skalni poti, a ni odnehala, ampak pogumno hitela dalje, saj je šla za sina . . . Spremljala jo je skrb in tuga. V dalji so bili črni gozdi. prišla je v temne sence in zopet na solnčno vročino. Pri vsem tem se ji ni utrnila niti ena solza zaradi prevelikega truda. Čudna potrpežljivost jo je navdala. Gozd je postajal vedno bolj divji. Nad njo so plavali orli v zračni višini, oglašali so se kragulji in skobci in čudne črne ptice so letale njej nad glavo . . . Pot je peljala vedno navzgor, dalje, dalje v gozde navzgor.

Dolg in mučen je bil dan in padla je noč. Srečala ni nikogar razen pastirja ob robu gozdnem. Zdaj ji je prišel drugi človek naproti. Srečala je starca, ki je komaj lezel pod butaro drv. Bil je suh in koščen in držal se je v tri gube. Šel je pripoglo, da se je komaj videl njegov obraz: suh, bled, razoran . . .

„Kam greš, starec, pod noč?“ ga je vprašala starka.

„Eee, malo, malo,“ odgovori starec in jo pol smehljaje, pol začudeno pogleda. Videlo se je, da je gluh kot zemlja.

„Kam neseš to, starec?“ ga ogovori starka znova. „Kje si pa doma?“

„Eee, noč bo, noč,“ je odgovoril stari pritlikovec. „Nosim, nosim, težko nosim in tako malo, saj je še drv v gozdu, te bom pa jaz pokuril.“ In smejal se je prijazno in kazal čeljusti, v katerih ni bilo niti enega zoba več.

„Ne veš li, starec, kje stanuje oglar v gorah, bogati stric?“ mu je vpila na uho starka.

„O, boš že še dobila,“ je odgovarjal starec prijazno, meneč, da ga izprašuje po drvih, „saj ne morem vsega

odnesti, ker nosim že osem križev na hrbtu in deveti se mi že obeša na rame. Eee, stari smo, stari.“

Starki se je mudilo dalje. Hotela se je hitro vrniti k sinu. Starec je odšel in se ni več ozrl po utrujeni materi. Ptice so glasno pele zadnjo pesem v mračno noč. Zaspala je v mraku. Luna je zasvetila nad gozdnimi sencami in obsevala spečo mater, ki je spala pod drevesom in sanjala sanje o sinu Peregrinu. Sanjala je, kako se bori s Turki. Na planjavi je boj, vpitje, klanje. Povsod je on. Vse beži pred njim. Sam sultan je zapazil njenega sina in beži zdaj po planjavi. Krik raste, vrišč zmage polni planjavo, trobente in bobni preropočejo vse, povsod odmeva ime: Peregrin. In dalje, dalje se podé vojske, Peregrin prvi; Turki ga obdajajo, kakor psi se zaganjajo vanj, a on jih pobija, izginja v metežu in zopet se prikaže visoko med drugimi, in zdaj, zdaj je izginil — starka je zavpila in se vzbudila.

Plašna je vstala. Solnce je vzhajalo in ona se je hitro odpravila dalje. Pot je bila pusta in prazna, nekako grozna. Bila je globoko v gozdih. Ozrla se je včasi okoli in potem zopet hitela dalje. Petja ptic ni bilo, tudi cvetek ne, samo črne jate so krokale nad vrhovi košatih dreves in bele bodeče rože so prerastle vse. Tu in tam je švignila kača, zelenec, ali kdo ve kaj; ni se jih bala in hitela je dalje. Niže in niže so se spuščali oblaki tistih črnih ptičev, prav nad glavo so ji letali, in nad njimi se je zvijal orel, prvi, drugi, tretji . . . Kričali so in se podili drug za drugim. Vse je bilo divje. Mati je skoro omagovala, a zdelo se ji je, da mora skoro dospeti do kraja. Čula je o bogatem stricu. Njeni stari materi je pomagal, ko se je možila.

Solnce je stalo ravno v poldnevu, ko je prišla h koči. Pred njo je sedel bogati starec in se prezirljivo ozrl na utrujeno mater.

Ona se je ustavila in si oddahnila.

„Kaj hočeš, starka?“ jo je vprašal; bil je to mož visoke postave, s sivo brado, skritih očij in zagorelega obraza.

„Pomagaj mi,“ je tožila starka. Bila je trudna in lačna in sedla je vsa onemogla na klop.

„Pomorem ti rad,“ je odgovoril starec, „ako je mogoče.“

„Hočejo mi vzeti sina na vojsko, in sam hoče iti po svetu, sam nad Turka, med tuje, hudobne ljudi; lahko mi ga vzame svet, a vrniti mi ga ne more nihče. Pomagaj mi, starec, če moreš, in reši mi sina. On mi je edini in vse na svetu . . .“

Starec ji je dal črnega kruha in vode. — — Nekaj čudno strašnega je bilo v tem gozdu, da so se ljudje bali vanj. Odkar je surov grajščak ustrelil tu nedolžno deklico, ko je bil na medvedjem lovu, od tedaj je bilo v njem divje zakletje . . . In oni, ki je bil tedaj z grajščakom, je prišel sem, izvršil čin maščevanja zaradi deklice, in ljudje so ga poznali pod imenom: Bogati stric, in pravili o njem temno povest . . . Zato je bilo tako čudno strašno v tem gozdu . . .

Starka se je okrepčala. Starec ji je prinesel zavitek s temnozelenim zeliščem ter ga dal starki, češ:

„Nobena morilna krogla in nobena smrtonosna puščica ga ne zadene, ko bo pobijal Turke brezverce . . .“ Starka ga je hvaležno pogledala.

Solnce se je nagnilo na popoldne. V vrhovih dreves je šumel veter in ptice so nekako mirno, ne divje, letale nad vrhovi temnih gor in se izgubljale v les.

„Bog ti povrni, starec,“ je rekla vsa hvaležna mati; „milo srečo naj ti da.“

„Ne govori o sreči, ki je ni,“ je opomnil temno starec in odšel . . .

In tudi mati je odšla nazaj na dolgo pot. Čutila se je zopet močno, čvrsto. Hitela je, zelo hitela, solnce pa je padalo . . .

Ko je zemljo zopet pokrila noč, je zaspala starka počivajoča pod gabrom v mahu. In zopet je sanjala o sinu Peregrinu. . . . On hodi po Dunaju ob strani cesarja, on je krvav, ah krvav od sovražne turške krvi. Ljudje mu vpijejo slavo. Polno je ljudij in vsi slavé njega. A zdi se ji, da je tudi na čelu krvav, in zdi se ji, da beži preplašena množica, da so Turki že zopet tu, in on je brez meča . . . Gorje, gorje, vpijejo ljudje, Turki so hudi maščevalci . . . In zopet krik in vik . . . „Zmaga li?“ Čudne sanje so se mešale materi . . . Zopet je bilo jutro. Veje so se zibale, listje je šumelo in ptice so kričale . . . Vstala je s prvim svitom in hitela domov, nesoč s seboj pomoč za sina, da ga ji ne ubijejo na vojski sovražniki, in da mu ne morejo ničesar žalega storiti zli ljudje.

Solnce je bilo zopet vroče. Žeje in lakote je mati omagovala. Pot je bila huda in starka je bila že slabotna. Tlačilo jo je število let, starost ji je vzela moči in dolga hoja jo je uničila. A misel na sina ji je dajala moči.

Ko je padala tretja noč po zemlji, je prišla mati domov — — —

Peregrin je slonel pri mizi, imel je pripravljeno največje kladivo in čakal, kdaj se vrne mati, da se poslovil in odide po svetu . . .

Mati se je zajokala. Spomnila se je, koliko je prestala za sina. Spustila se je na klop in si brisala debele solze . . . Dolgo ga je redila, dolgo, predno je zrastel. Dolgo sta živela skupaj, a zdaj ga ji hočejo vzeti. Bila je srečna, kadar je videla svojega sina. A zdaj leži tam na mizi pisanje od cesarja, da naj pride doli k Donavi nad Turke. In on gre z veseljem, zapustil bo njo, ljubečo skrbno mater.

„Zdaj moram iti, mati,“ je rekel Peregrin.

„Če moraš, moraš . . . pa pojdi,“ je rekla mati slabotno in oči so ji zalile solze; „sreča bo s teboj. To-le nosi, Peregrin, vedno in povsod s seboj. Nobena morilna krogla te ne zadene, nobena smrtonosna puščica te ne bo ranila. Ne doseže te smrt v boju in ne morejo ti škodovati zlobni ljudje. Zlobni ljudje so na svetu; lahko bi te deli ob življenje, vzeli bi te meni, a ti se spomni matere in nosi to s seboj. Moč je v tem, da se mi vrneš, da ne bom, stara sirota, sama ostala na svetu . . . Glej, da ti ne vzamejo tega, da ti ne ukradejo tega čara; nosi ga vedno s seboj in — sreča bo s teboj in Bog . . .“

Mati je jokaje devala sinu na vrat amulet. Peregrin se je nekoliko stresnil, vzel kladivo in odšel po svetu k Donavi nad Turke pomagat cesarju, reševati domovino.

Domá pa je jokala mati in klicala milo njegovo ime.

IV.

Ob Donavi je bila vojska, cesar je bil zmagan in vsa zbrana vojska je bila utrujena in brez poguma. Turki so divjali od veselja in vpili: Alah . . .

Takrat se je razširila po celem Dolenjskem vešela novica, da kovač Peregrin že potuje po svetu in da gre cesarju na pomoč. Vsi so čakali na njegovo odrešenje, povsod so govorili o njem. Imel je sivo obleko in kladivo v roki, hodil je skoz vasi in gledal svet . . . Donava je daleč. Povsod so mu postregli in mu dali jesti in piti. Domá pa je jokala mati noč in dan za sinom. Z veseljem je prej poslušala nabijanje v kovačnici, udarci kladiva so odmevali in tega so se ji navadila stara ušesa. A zdaj je bilo tiho, vse tiho, mrtvo, kakor če mrliča odnesó iz hiše. Vsi so

se ogibali zdaj Peregrinove kovačnice, nikogar ni bilo blizu. V vasi so dobili drugega kovača, a niti malo ni bil podoben kovaču Peregrinu in ženil se je pri Peregrinovi nevesti, da ga je ta kar prezirala. Ogenj v kovačnici je ugasnil, prah je pokril vse, in ljudje so samo govorili o Peregrinu in o vojski in o materi. Pomilovali so jo. Mislila je, da si bo izjokala ugasle oči. Upala je samo, da ga varuje skrivna moč. Vedno in povsod je hodila z njim v mislih po svetu in ga spremljala do Donave, do bojev. Mislila je o njem in le o njem. Govorili so o vojski, a so rekli, da ni še Peregrina v vojski ob Donavi. In njene misli so šle za njim in ga iskale povsod po vsem svetu...

In takrat, ko je bila največja sila, je prišel kovač Peregrin v vojsko ob Donavi. Cesar se je že v obupu pripravil na beg. Grozne nesreče so ga prisilile umakniti se sovražniku. V taboru so ležali obupani izmučeni vojaki, večinoma ranjeni, onemogli, pobiti. Ni je bilo rešitve. Vsem je upadel pogum, mislili so na pogin in na smrt. V daljavi pa so se videli beli tabori in turški polmeseci na njih. Tam je ležala močna, spočita vojska, zmage pijana poganska vojska. Vojaki so peli in pili in slavili lahko pridobljene zmage... Noč in dan so plesali in vpili. Niso vedeli, da že hodi po svetu kovač Peregrin... O, da bi bili vedeli. Pobegnili bi bili vsi že naprej...

Kovač Peregrin je prišel v tabor. Stopal je trdo in mogočno. Ležeči vojaki so ga gledali, mu zavidali moč in zdravje in ga pozdravljali z vzdihljaji. Kaj bo eden za vse? Kovač je odložil kladivo in zavihal rokave — po svetu ni hodil z zavihanimi rokavi — in gledal je izmučeno vojsko. Slišal je pijano slavlje in petje sovražnikov in zgrabila ga je jeza...

Vojaki so gnali Peregrina pred cesarja. Vmes so poskušali dvigniti njegovo kladivo, a kaj, ni bilo več moža v celi vojski, ki bi vzdignil njegovo kladivo; Peregrin jim ga je vrtil v zraku, da so se vsi čudili, ki so bili oslabei in brez prave moči; saj so bili nekateri že stari in so pomnili čase kralja Matjaža.

Cesar sam je z vojskovodji obupaval sredi tabora. Peregrin se je ustavil pred cesarjem in rekel:

„Prišel sem, cesar, kakor si ukazal. Bojeval se bom, kakor boš zapovedal.“

Cesarju je bil Peregrin prav všeč, kakor se je zdelo; celó nasmehnil se mu je.

„Ti boš ostal vedno pri meni,“ je rekel potem, „vidim, da si močan.“ Peregrin je z eno roko trikrat vzdignil kladivo pred njim.

„Zapustil sem mater, cesar, in želim boja. Tudi nevestico imam in nazaj k njej pojdem.“ Spustil je kladivo na tla in gledal cesarja. Cesar je bil še mlad mož, šibkega telesa in majhnih brčic; kakor otrok se mu je zdel, vnet, a neizkušen.

Okoli stoječi generali so izkušali dvigniti kladivo, a zardeli so od sramote, ker ga niso mogli. Tudi cesarju ga je ponudil Peregrin, češ, poskusi ga vzdigniti, če moreš, a cesar ni hotel niti poskušati in je rekel:

„Kaj bom poskušal, ko vem, da ga ne ...“ a sram ga je vendar le bilo.

„Za jutri le pripravi svojo moč,“ je rekel cesar in odšel z generali dalje.

Peregrinu se je zdelo malo ošabno, a prijel se je za brke, dolge in mogočne, in črez pas se je pretisnil, kakor bi hotel reči: Saj me je le nekaj ... vas pa tako malo ...

Vojska je ležala in počivala za jutrišnji naskok. Generali so malo namrdnili obraz, po taboru pa so zastokali ranjenci; radi bi se bili bojevali, a morali so ležati v bolečinah. Večerjali so, pripravljali meče in orožje in se krepčali za spanje. Vse je šlo spat. Peregrinu so dali konjsko pleče in vina, a on ni šel spat. Po zelenih planjavah se je vila in šumela mogočna Donava, kakor da šumi vojski pesem vspravanko. Daleč okoli je bila ravan obsejana z mesečino, pokrita s srebrnimi meglami, kakor stojé vojske oklopljenih vitezov. Peregrin je gledal v jasno noč, pregledoval je vozove, okope, meče, ščite in med njimi mirno počivajoče trume vojakov ...

Drugi dan se je uvrstila vojska. Trombe so zapele, zaropotali so bobni, zarožljalo je orožje, v jasnem solncu so se zableščali ščiti, konji so zarezgetali, vojaki so zavpili: hurá! in z nekakim pogumom drli nad sovražnika, nad turški tabor. Peregrin je bil med prvimi; dali so mu bili v roke najtežji ščit in najtežji meč; ker pa se mu je zdel lahek ko pero, je rajši vzel kladivo in pogumen in vesel je šel prvič nad sovražnika. Spomnil se je matere in amuleta in bal se ni prav nič. Turki so ga zagledali, ko je stopal pred vsemi drugimi, in ker ga niso še nikdar videli in se jim je zdel nevaren, so se vrgli vsi najmočnejši naravnost nanj; on pa je začel s kladivom mahati po

turških glavah, mlatil je grozno okoli sebe in pogani so odletavali mrtvi kakor muhe pod muhalnikom. Vojaki so dobili pogum in so drli za Peregrinom; tudi cesar se je zagnal jezen kar v prve vrste in za njim generali. Turki so se bili z vsemi silami, a kaj? Celi kupi so jih obležali. Deset Turkov na en mah. Takega še ni mati rodila, so si mislili Turki in se jeli s strahom umikati. Peregrina ni dosegel, ni zadel nihče. Oči so mu sijale od veselja, včasih mu je jeza pokrila obraz, žile na roki so se napele in mahnil je še silneje in padla je nova vrsta... Turki pa v beg... Ko cesar to zapazi, se opogumi znova in gnali so se za Turki naprej. Peregrin je mlatil s kladivom, pred njim pa so bežale cele vrste. Na vse strani so bežali. Cesar se je z vojsko počil. Zavpili so: hurá! in plegli po tleh. Ko so si od prevelikega veselja odpočili, je prišel cesar prav k Peregrinu in je rekel:

„Ti si junak — rešil si me. Plačilo ti ne odide... Obdaril te bom z bogastvom in zemljo.“

Peregrinu pa ni bilo za bogastvo in zemljo in je rekel: „Kar ukažeš, cesar, to storim.“

In zopet so vstali in šli za Turki. Podili so jih tja v globoko Turčijo, čez mejo, daleč še od Donave in vsem na čelu strašni kovač Peregrin s svojim kladivom. Zmago za zmago so pridobili in vso zemljo, ki so jo prej vzeli Turki.

Peregrin je postajal bolj in bolj bojevit. Bojne pesmi in krik in slava in moč so ga storili čisto divjega. Želel je le boja. Varovala pa ga je čudna moč materinega spomina in amulet.

Boj se je vrstil za bojem. Mnogo pogumnih generalov je že padlo. Ko so prišli že čisto blizu morja v turško zemljo, je prišla nova vojska. Spet je bil Peregrin prvi junak. Cesarja pa je jezilo, da mu Peregrin pribori vse zmage; hotel se je tudi sam izkazati, a bil je mlad in neizkušen; hotel je junaških del, junaške slave; zagnal se je v najhujši boj med Turke, planili so vsi besni nanj, zadela ga je puščica v grlo — in padel je mrtev in okrog njega kup vojakov in Turkov. Začel se je grozen boj. Puščice so frčale mimo očij borečega se Peregrina, krogle so ubijale na desni in levi, a njega ni zadela nobena in bil je po glavah in vrstah Turkov, da je skoro sam ostal, ker je vse bežalo. To je bila zmaga na turški zemlji. Ker so morali generali žalovati za cesarjem in cesarici naznaniti,

da je postala vdova, so se vrnil nazaj z ostankom vojske. Med njimi je stopal kovač Peregrin s kladivom in dočim so drugi peli, je on molče korakal z njimi. Želel je še boja in zmag.

Vse cesarjeve dežele je napolnilo veselje zaradi zmag in vsi so slavili močnega kovača. On pa ni bil vesel; želel je še boja in zmag . . .

V.

Vrnili so se na Dunaj. Zeló so jih slavili ljudje in pozabili skoro žalovati za cesarjem. A ko so jim naznanili, da je cesar ubit od Turkov, so žalovali cele tedne potem.

Cesarica je zeló jokala, ko so ji pripeljali cesarja mrtvega domov. Oblekla se je črno in govorila ni z nikomer; kaj so bile njej zmage, ko ni imela več cesarja! Prišli so generali pred njo z vso vojsko, ki je dobila na Dunaju za prestane trude mnogo jesti in piti; generali so skesano potegnili sablje in jih uklonili pred njo, upognili so glave, kakor bi hoteli reči: Tu imaš nas, če smo krivi, da njega ni. Storili smo, kar smo mogli; tako je bilo usojeno; ni bilo mogoče drugače. Mi sami smo trpeli, bili se in se vojskovali; glej, priborili smo zmag in deželo dobili nazaj. A cesarica se ni dala utolažiti. Vstala je pred njimi visoko gori na stopnicah in rekla s trdim glasom:

„Kdo mi ga maščuje?“

Vsi so molčali in še nižje upognili glave, kakor bi vsi z enim glasom govorili: Ni mogoče, vaša milost. Glej nas, tvoje sužnje, storimo vse, a to — ni mogoče. Najmlajšemu iz njih je padla sablja iz rok . . . Cesarica je čakala odgovora in gledala poveljnike in vojsko pred seboj. Dolgo je trajal molk, odgovora ni bilo od nikoder. Smrtno tiho je bilo. Peregrin je stal prav tam vzadi in gledal cesarico. Bila je mlada in lepa, da se je nehoté spomnil na svojo nevestico. Dunajčanje so ga obsuli in ga radovedno ogledovali, a on se ni menil za nje. Ko je pomislil na besede nesrečne cesarice, je stisnil kladivo v roki. Mislil je, kako bi zopet prišel v boj; lahko bi si priboril milost pri cesarici; cesar mu je obljubil, da ga obdaruje, cesarica bi ga nagradila z darovi in on bi smel domov, pa bi morda celó njegova nevestica bila tako lepo oblečena ko cesarica. Neka ošabnost je prišla nad Peregrina — hotel je naprej, naprej. Ko bi prišel celó na cesarski dvor, s seboj bi pripeljal mater in nevestico, ali pa bi ne bil več kovač in bi lahko potem

vodil vojske. Veselje je imel nad Turki. Sto mislij ga je motilo in tedaj je cesarica drugič vprašala:

„Kdo mi ga maščuje?“

Zopet molk. Peregrinu se je zmračilo lice. Ljudstvo je šumelo po trgu in vojska je stala tiho, generali pa so imeli poniknjene glave . . . Češ, služimo ti z vsem, a tu ni mogoče; vse bi storili, toda tu se konča naša moč. Cesarica jih je gledala srepa in dvignila roko nad njimi. In tretjič je vprašala:

„Kdo mi ga maščuje?“

Ljudstvo je zašumelo. Kakor iz spanja se je vzbudil Peregrin in samo od sebe mu je ušlo iz ust:

„Jaz.“

Močan glas se je razlegal iz ozadja vojske do cesarice.

„Kdo?“ je vprašala radostno. Generali so dvignili glave, in ljudstvo je zarjulo od veselja. Vsi so gledali, kdo si je vzel tako težavno nalogo.

Vojska se je jela gibati, kajti Peregrin je šel pred cesarico. Vsi so se umikali in visoko gori vrh stopnic je padel Peregrin pred cesarico na kolena. Generali so od sramote zardeli, glas začudenja se je širil med množico in odmevalo je okoli:

„Kovač, kovač!“

Cesarica ga je pogledala milo in se mu čudila; visok je bil in pleča so bila enaka vrhu gore, pred njim pa je ležalo kladivo.

„Jaz,“ je ponovil Peregrin.

Cesarica mu je dela roko na kuštravo glavo in se mu celó nasmehnila.

„Tu imaš vojsko,“ je rekla, „maščuj ga!“

Ljudstvo je znova zarjulo in množice so se zganile.

„Odlikovan boš pred vsemi,“ je rekla cesarica, „ko se vrneš.“

„Imam mater,“ je rekel Peregrin, „staro in ubogo, njo moram živiti . . .“

„Cesarica bo skrbela za njo,“ je rekla cesarica.

„Imam nevestico, lepo in mlado,“ je rekel kovač . . . .

„Ona dobi najlepši dar od mene; dobi svilnato poročno obleko, zlate šolničke dobi in srebrno zibko, da ji bo mila sreča na zemlji in tebi z njo . . .“

Peregrin je vstal, se priklonil cesarici in odšel nazaj v vojsko.

Cesarski krojači pa so začeli na povelje cesarice zanj

delati takoj bogato, polzlato generalsko obleko. Vsa vojska je slavila pogumnega Peregrina in generali so sklenili, da pojdejo z njim . . .

Drugi dan je odhajala cesarska vojska z Dunaja. Cesarica je gledala, kako gre kovač Peregrin se maščevat namesto nje nad Turke. On je jezdil spredaj na vranem konju v generalski polzlati obleki, v visokih škornjih s kladivom ob strani. Staro obleko je pustil na Dunaju in v njej in z njo vse, kar je imel z doma s seboj. Tudi materin spomin je bil v navdušenju — pozabil . . .

In šli so.

Turki so vedeli, da ves Dunaj in vsa država žaluje za cesarjem in so se vzdignili zopet na vojsko. Bili so že daleč na potu. Ob Donavi so trčili na malo Peregrinovo vojsko in vnel se je grozen boj; a zastonj so se bili Turki. Peregrin je pobil stotine s svojo močno roko, in začeli so bežati. Vendar je Peregrina ranila puščica. Spomnil se je na mater in na njen amulet. Pozabil ga je, a kaj hoče. Priboriti mora nevestici zlate šolničke in srebrno zibko. In šel je z vojsko dalje, bojevat boj, pridobivat si zmag in maščevat cesarja.

Turki so se mu ustavljali in bil je boj za bojem. Izgubil je že mnogo vojakov . . . A on jih je podil dalje v globoko Turčijo ob Donavi.

Prišle so Turkom nove vojske in on je stal ob Donavi z malo izmučeno vojsko. Še je bil bojaželjen. Že je bila ranjena tu in tam lepa generalska obleka, a to ga je navdušilo na nov boj. To je bil grozen boj ob Donavi. Turki so se zapodili vanj, on je mahal po glavah, okoli so mu padali vojaki, Turki so se množili, rana za rano je padala na Peregrina, bil se je do zadnjega in padel ob Donavi. Turki so zarjuli od veselja.

Tam je padel kovač Peregrin, kjer leže pokopani tisoči junakov ob Donavi, ob globoki slovanski Donavi . . . Padel je junak.

Prišel je glas na Dunaj: Vojska je padla, Peregrin leži ubit, a tudi Turki ne morajo nič. Cesar je dovolj maščevan, enakih zmag in bitek še ni čutil svet. Cesarica je bila zadovoljna in se je omožila. V cesarskem gradu pa so spravili darove, ki jih je bila pripravila za mater in nevestico. Tudi Peregrinovo ime so si nekje zapomnili, a zdaj se je menda že od starosti izbrisalo in izginilo . . .

A tam na Dolenjskem je sredi planjave v koči jokala

mati za Peregrinom. Mnogo lepega je čula o njem. Tudi so ji povedali, da je šel kot general maščevat cesarja. Huda slutnja je obšla materino srce. In čez dolgo so ji povedali, da so ubili Peregrina Turki . . . In jokala je, da je prijokala smrt.

Ponosna nevestica si je tudi včasih otrla solze od žalosti in se norčevala iz ženinov. Ko pa je čula, da je Peregrin mrtev, je šla ven v noč in jokala in vpila z razpuščenimi lasmi v planjavo, pusto in gluho . . . Čez čas pa se je potolažila in vzela novega kovača, ki ga je prej prezirala. Sčasoma je pozabila na boleost — in pozabilo se je vse. Ona pa ni hodila, kakor je bilo namenjeno, v zlatih šolničkih in njeni otroci se niso zibali v srebrni zibki.

Lisica in trije bratje.

Narodna pripovedka.

Zapisal J. Krenčnik pri Sv. Duhu pri Lučah.

Bil je nekdanj mogočen grof, ki je imel tri sinove in edino krasno hčerko. Hči je bila kakih 15 let stara, ko pride v grad stara čarovnica. Videč lepo grofico, ji reče: »Nikdar ne boš gospodinjala v tem gradu.« To rekši, jo udari s šibo in deklica se izpremeni v lisico. Ta grofična je potem izginila iz gradu, da ni bilo več sluha o njej. V žalosti, da je hčerka ukleta, postavi grof veliko lepo cerkev in pošlje najstarejšega sina poslušat, da zve, kaj še manjka cerkvi. O polnoči pride dvanajst vragov in ti se začnejo pogovarjati; kar reče eden vragov: »Sedaj je pa grof postavil hlev.« Sin pové to očetu, ta pa dá cerkev razsuti in še lepšo postaviti. Sedaj pa pošlje grof srednjega sina poslušat, kaj se bodo menili peklenščaki. Sedaj reče drugi: »Grof je zopet postavil hlev.« Grof da zopet cerkev razsuti in še lepšo postaviti. Sedaj pa pošlje grof najmlajšega sina poslušat. O polnoči pridejo vrage kakor navadno in zopet reče eden: »Sedaj je grof še lepši hlev postavil.« — »Kaj ji pa manjka,« vpraša sin jezno. »Tistega ptiča, ki za devetindevetdeset godcev gode,« mu rečejo. Sin pové to očetu, in ta pošlje brž starejša brata iskat ptiča.